

HANDLEDNING

Filmtitel: Mig äger ingen

Regissör: Kjell-Åke Andersson

Boktitel: Mig äger ingen

Författare: Åsa Linderborg

Rekommenderas för åldrarna 16-19 år

En filmhandledning av Maria Katerine Larsson

Introduktion

Bok och film är två olika medier eller uttrycksätt, var och en med sitt eget språk. När en bok filmatiseras måste berättelsen anpassas till filmmediet – detta kallas adaptation. I många fall innebär adaptationen att berättelsen förändras lite. Ibland måste delar av den tas bort eller tonas ned för att filmen inte ska bli för lång, ibland måste scener läggas till eller göras om för att bättre passa det filmiska uttrycket. Just därför är det så tacksamt att arbeta med både boken och filmen – vi får förståelse dels för att en berättelse kan ta form på olika sätt, dels för hur de olika medieformerna skriver text respektive film fungerar och förhåller sig till varandra. I dagens multimediala samhälle, där vi möter utsagor och hämtar information från en rad olika medietyper, är denna kunskap ovärderlig att ha; det är helt enkelt viktigt att kunna tolka såväl text som rörliga bilder och förstå hur budskap kommuniceras på olika sätt i de olika medierna.

När du som lärare arbetar med både bok och film kan du välja att läsa boken först och se filmen sedan, eller tvärtom. Det går också bra att arbeta fördjupat med delar av boken respektive filmen parallellt, till exempel för att jämföra hur en viss scen eller händelse i berättelsen uttrycks i bok respektive film. Tillsammans med eleverna kan du då upptäcka och analysera hur litteraturen och filmen använder sig av olika medel för att kommunicera och gestalta såväl skeenden som känslor och stämningar.

Berättelsen

Mig äger ingen är ursprungligen journalisten och författaren Åsa Linderborgs självbiografiska debutroman. Den kom ut 2007 och blev en stor läsarsuccé som nominerades till Augustpriset och har översatts till flera språk.

Filmatiseringen av boken med samma namn hade premiär 2013, i regi av Kjell-Åke Andersson, som även tidigare gjort film av en välkänd svensk roman, Juloratoriet av Göran Tunström. Filmen Mig äger ingen genererade en Guldbagge för Bästa Manliga Huvudroll till skådespelaren Mikael Persbrandt, som spelar pappan och metallarbetaren med alkoholproblem.

Berättelsen i både bok och film utgår från dottern, som efter att mamman lämnat familjen för en annan man växer upp hos sin alkoholiserade pappa. Vi får följa hennes utveckling från barndom via tonår och in i vuxenlivet. Arbetarklassens slitsamma liv och socio-ekonomiska villkor skildras, liksom den nära och komplexa relationen mellan far och dotter. Missbrukets makt över vardagen är inte det enda centrala temat, framför allt inte i romanen, men genomsyrar ändå berättelsen om flickan som växer upp och så småningom ifrån sin supande, ensamstående far – mannen som i barndomen var hennes hjälte, trygghet och bästa vän.

Bok och film

Trots att bok och film har samma titel och i sin helhet berättar samma historia, skiljer de sig åt på en rad punkter, vilket också är anledningen till att filmen uppges vara gjord "fritt efter" Åsa Linderborgs roman.

I boken möter vi Åsa själv; romanen är skriven på klar och tydlig självbiografisk grund, och såväl mamma Katja som pappa Leif har fått behålla sina riktiga namn. Boken utspelar sig i Västerås, och staden och dess industriella identitet kan nästan sägas utgöra en viktig "person" i den skrivna berättelsen.

Romanen håller inte en linjär och successiv tidslinje, utan är uppbyggd av scener och fragment ur Åsas minne, varvat med mer beskrivande, resonerande och berättande kapitel där det inte alltid tydligt framgår exakt var i tiden under uppväxten vi som läsare befinner oss. Däremellan får vi också möta den vuxna Åsa Linderborg, som utbildat sig, doktorerat, gjort karriär och skapat sig ett

konstruktivt vuxenliv, trots en uppväxt som delvis underprivilegerad.

I filmen heter flickan Lisa, och pappan har fått byta namn till Hasse. Då filmmediet kräver någon sorts dramaturgi, har berättelsen också förlagts till tre tydliga tidsplan som övergår i varandra gradvis; Lisas tidiga barndom, tonåren och hennes liv som vuxen kvinna. En hel del karaktärer, som vänner och släktingar, som finns med i boken har strukits ur filmens handling. Samtidigt har vissa centrala scener lagts till – händelser som inte finns i boken, utan som tillkommit i filmatiseringen och därmed bidragit till att filmen ska ses som fritt baserad på den litterära förlagan.

Förslag på övningar:

- Diskutera vilka scener ur filmen som inte alls finns med i boken. Vad berättar dessa scener? Vad kan det finnas för anledning till att manusförfattaren har velat lägga till dessa scener?
- Hur påverkar dessa scener upplevelsen/tolkningen av karaktären Lisa/Åsa och av karaktären Hasse/Leif?
- Vilka karaktärer som saknas i filmen finns med och är viktiga för Åsa i boken? Hur påverkar deras frånvaro i filmen berättelsen, i termer av hur utsatt Lisas/flickans situation framstår? Vilket socialt nätverk har Åsa i boken, och vilket har Lisa i filmen, tillgång till?
- Boken är skriven i jag-form och det är tydligt att det är den vuxna Åsa som berättar om sig själv och sin uppväxt. I filmen får vi se händelserna genom Lisas ögon – men vad får vi egentligen veta om Lisa som person? Är det hon eller pappan Hasse som är filmens huvudperson – eller rent av båda två?
- I filmens inledning möter vi Lisa som vuxen, då hon ska disputera och inte har bjudit in sin far till festen sedan deras kontakt upphört nästan helt. Därefter får vi följa barnet Lisas uppväxt och tonår, innan vi vänder tillbaka till hennes vuxenliv och återföreningen med pappan. I boken är berättelsen filtrerad genom den vuxna Åsa, som med decenniernas avstånd och utifrån livserfarenhetens perspektiv berättar om barndomen. Vad tror ni att tiden gör med minnena för en självbiografisk författare? Vad betyder det att författaren är medveten om att hen skriver om personer som fortfarande lever – och som dessutom är släktingar?
- Båten Tussigull, som pappan uppkallar efter sin dotters smeknamn, har en viktig betydelse i både bok och film. Med den vill pappan segla till Kuba och visa dottern "ett rättvist samhälle som utrotat fattigdom". Vad är båten en symbol för? På vilket sätt förkroppsligar det strandade båtprojektet pappans svikna förtroende gentemot dottern? Vilken dröm är det som krossas för dottern när båten aldrig blir klar och till slut säljs?

Det filmiska språket

I filmen rör sig handlingen mellan tre olika tidsplan. I anslaget befinner vi oss hos Lisa som ung, vuxen kvinna, där hon förbereder sin disputationsfest och vi får veta att hennes pappa inte är bjuden till kalaset. Redan här framgår premissen att deras relation är komplicerad, men ändå viktig för Lisa.

Sedan sker ett tidshopp, genom ett klipp som tonar över till Hasses arbete på järnverket och den femåriga Lisa som betraktar honom genom ett regn av eldgnistor. Föräldrarnas skilsmässa, och den tillvaro som följer på denna, med Lisa liv med en ensamstående och alltmer alkoholiserad far, skildras därefter. Klippet till Lisas tonårstid, och den nya fas som relationen till fadern då går in i och med Lisas ökande behov av frigörelse från honom, sker på samma sätt nästan sömlöst; en telefon ringer och när luren lyfts ser vi att Lisa har åldrats från det lilla barn som vi lärt känna under filmens första del. Mot slutet förs vi tillbaka till filmens inledning;

den tonåriga Lisa har flyttat hem till sin mamma och har brutit kontakten med sin pappa. Hon ser honom genom ett fönster när han går sin väg efter att ha avlämnat en julklapp som hon inte vill ta emot. Bilden glider över i en annan fönsterruta, och vi får åter möta den vuxna Lisa som slutligen bestämmer sig för att återuppta kontakten med pappan efter att han skickat henne ett brev med pengar som gratulation till hennes doktorexamen.

Filmen, liksom bokförlagan, utspelar sig under sjuttioalet, vilket har gestaltats tydligt genom scenografi, kostym och musik. Tidsandan som rådde i Sverige på sjuttioalet, med starka politiska röster inom flera områden som kvinnorörelsen och arbetarrörelsen, samt utrikespolitiska frågor som militärjuntan i Grekland och de olika pågående konflikterna i Sydamerika, finns med i både bok och film – främst genom de politiska diskussioner som förs i de olika hem som är Lisas.

Förslag på övningar:

- Låt eleverna arbeta i små grupper och diskutera hur tidshopp kan ske i film. Vilka exempel har de från filmer de sett där tid som gått visas genom klippning? Hur kan tid som förflutit visas på andra sätt i film?
- Låt varje grupp ta fram klipp ur en film som är gjord i "epok" – där tidsandan framgår tydligt genom kläder, frisyrer, scenografi och musik. Presentera muntligt för klassen och illustrera med filmklipp, bilder, musik och annat.
- Låt varje grupp ta reda på mer om ett bestämt decennium under 1900-talet: vilka politiska frågor och händelser dominerade, i Sverige och utomlands? Hur var modet? Hur såg bilar och andra materiella ting ut? Vilka nya "uppfinningar" och nymodigheter slog igenom? Vilka populärkulturella strömningar fanns? Vilken musik slog igenom/var populär?
- Diskutera i helklass hur filmens färgskala, väder och årstiderna som visas bidrar till att skapa stämning. Vilka känslor associerar vi dessa färger och årstider med? Hur stämmer det överens med de känslor vi upplever när vi läser boken, där färgskala och årstider inte är lika tydligt markerade och gestaltade?
- Diskutera hur bildutsnitt och vinklar påverkar vår bild av pappan i filmen. Ser vi honom utifrån eller genom Lisas ögon? Eller både och?

Adaptionsanalys

– att jämföra bok och film

Medan boken är skriven i första person, och har direkt självbiografisk grund, har filmen inte en tydlig berättare. Även om det huvudsakligen är Lisas perspektiv som skildras, så får vi som åskådare av filmen mer av ett "utifrån"-perspektiv på Lisas situation och det som händer i hennes liv.

I boken "hör" vi tydligt Åsa Linderborgs egen röst; det är hon som berättar för oss om personerna, omgivningen och händelserna – om sina minnen – med sin vuxna röst. Barnets perspektiv som barn är därför tydligare i filmen, men å andra sidan kanske mer anonymt; mindre personligt.

I filmen blir också vissa händelser mer centrala och lyfts fram på ett annat sätt, medan boken mer förmedlar en rad bilder och "exempel" på situationer. Exempelvis skildras ett antal middagar hos farmor och farfar, medan filmen gestaltar denna situation ett fåtal gånger med viss variation – att se fem eller sex middags

scener hemma hos farföräldrarna skulle bara bli tråkigt på film. Därför komprimeras sådana situationer till en eller ett par scener, där det som i boken berättas på ett mer koncentrerat sätt i filmen.

På liknande sätt finns det inte i filmen, som i boken, återkommande episoder då pappan tappat kontrollen över sitt drickande. Istället skildras hans alkoholism som stadigt tilltagande genom att några tillfällen då han super sig redlös drivs till sin spets, och därför laddas med en spänning och ångest som inte uppstår på samma drabbande sätt i boken. Detta når sin kulmen när Hasses bror kör honom till en langare och Hasse desperat, i förtvivlad abstinens, halsar en flaska ren sprit medan Lisa sitter i bilens baksäte och ser på. Scenen där han har lagts in på sjukhus och Lisa för sista gången städar upp efter honom, innan hon själv provar på att dricka sig berusad i en sorts trotshandling, finns inte alls med i boken och har givit upphov till kritik mot filmatiseringen från författarens håll.

Förslag på övningar:

- Låt eleverna arbeta individuellt och skriva om en scen ur filmen de själva väljer. Låt dem skriva i jag-form, alltså inta Lisas perspektiv. Var befinner hon sig? Vilka andra är eventuellt där? Vad händer? Hur känner hon sig? Leta sedan upp samma scen i boken (om den finns) och jämför med hur Åsa Linderborg har gestaltat scenen.

- Diskutera begreppet "pålitlig berättare" – alltså huruvida en berättare i en bok upplevs som tillförlitlig. Är jaget Åsa en sådan? Stämmer de olika bitarna i hennes minnesberättelse överens? Får ni känslan av att hon döljer, förskönar eller förvanskar någon "information" i det hon berättar? Känner ni till några böcker och/eller filmer/tv-serier där berättaren skulle kunna betecknas som "opålitlig"?

- Diskutera hur vi ska förhålla oss till självbiografiska berättelser – kan de ses som "sanning"? Vad kan en självbiografisk författare ha för avsikter med att "vinkla" sin berättelse på ett visst sätt? Läs intervjun med Åsa Linderborg som finns som länk sist i handledningen. Vilka problem formulerar hon där kring självbiografiskt skrivande? Vilken rätt anser ni att en konstnär har att berätta sin historia, oavsett om den skadar andra eller inte?
- När manusförfattaren och regissören samarbetar för att skapa ett filmiskt konstverk baserat på en bok, gör de på samma sätt val som "vinklar" deras berättelse. Bör man se boken och filmen som två versioner av samma berättelse, trots att det skiljer sig åt på en rad punkter, eller är de två helt olika konstnärliga verk?
- Diskutera i mindre grupper hur tonen i boken respektive filmen är – upplevs den ena berättelsen som ljusare och mer positiv eller hoppfull än den andra? Vilken? Varför? Ge konkreta exempel!
- Diskutera vilka händelser och/eller omständigheter som förklaras mer noggrant i boken än i filmen. Skulle de ha kunnat visas i filmen? Hur?

Andra teman och ämnen att arbeta med

Få saker sätter igång vår fantasi så bra som berättelser; både litteratur och film har en enorm förmåga att engagera såväl vårt tanke- som vårt känsloliv. Det kan därför vara tacksamt att även diskutera andra saker i anslutning till att man delat upplevelsen av en berättelse. Ta vara på elevernas egna tankar, idéer och associationer, och använd gärna berättelsen som en utgångspunkt varifrån man kan hämta exempel eller låta sig inspireras till att lära sig mer om sådant som förekommer i berättelsen. Att låta eleverna prata om och arbeta med allt från historia och språk till värdegrundsfrågor med avstamp i en filmad berättelse fungerar ofta väldigt

bra, eftersom många elever blir motiverade till aktivitet och kreativitet när kultur används i undervisningen.

När man arbetar med känsliga frågor, som döden, sorg, sjukdom eller sexualitet, är din pedagogiska fingertoppskänsla och din kännedom om dina elever din viktigaste vägvisare i hur du utformar arbetet. En del övningar passar i vissa klasser att göra i grupp eller helklass, andra kanske enskilt eller som hemuppgift. Ibland kan man förhålla sig väldigt fritt till boken/filmen och mest låta den fungera som en inledande inspirationskälla. Det är du som pedagog som avgör vilka frågor du vill jobba med, och på vilket sätt.

Förslag på övningar:

- Enligt organisationen Maskrosbarn växer nästan 20 % av alla svenska barn upp med en eller två föräldrar som missbrukar och/eller lider av psykisk sjukdom. Åsas/Lisas barndom i berättelsen är alltså inte något ovanligt alls. Trots att pappan dricker för mycket, så beundrar och älskar dottern honom gränslöst. Han är också hennes trygghet, och de är bästa vänner. Hur skildras denna dubbelhet, i boken och i filmen? Hur ser och förstår vi att Åsa/Lisa ändå har en trygg tillvaro, trots brist på pengar och ordning? Ge exempel!
- Klass är något som diskuteras i den här berättelsen, och Åsa Linderborgs bok har kommit att räknas till den nya generationens arbetarklasskildringar. Sedan sjuttioalet har Sverige förändrats mycket, och industrisamhället har övergått till att vara ett tjänstesamhälle. Allt färre människor arbetar i fabrik, där det mesta sköts av maskiner. Istället är det andra arbeten som är fysiskt tunga och mindre betalda. Låt eleverna diskutera i mindre grupper vilka yrken som idag uppfattas som "arbetarklass" – ekonomiskt såväl som "statusmässigt".
- Klass handlar inte bara om pengar, utan också om sådant som inte syns lika väl, som utbildning, tillgång till sociala nätverk och livsstil. Idag har fler människor möjlighet att skaffa sig högre utbildning på högskola eller universitet. Diskutera om det är orsaken till att "arbetarklassen" som begrepp och gemenskap nästan har försvunnit. Vilka andra orsaker kan finnas? Vilka politiska idéer förknippas klassperspektivet med? Vilka sfärer och polariseringar av människor används idag i den offentliga diskussionen av människors villkor i samhället?
- Idag verkar de flesta vilja räkna sig till medelklassen, både ekonomiskt och "livsstilmässigt", och det är också denna stora grupp vi ständigt läser om i media och i den politiska retoriken. Diskutera om det betyder att samhället i realiteten har blivit klasslöst – eller är det bara så att det finns en större spridning mellan olika positioner inom samma samhällsklasser?
- Låt eleverna arbeta i mindre grupper och ta reda på hur "klasser" i det västerländska samhället har definierats under olika historiska tidsperioder, från antiken fram till idag. Vilka begränsningar har "underklasser" levt med genom tiderna? Vilka privilegier har "högre klasser" haft?
- Låt grupperna också ta reda på hur klasssamhället ser ut i andra delar av världen – Indiens kastsystem är ett välkänt exempel. Hur delas människor in i klasser och grupperingar i olika samhällen, och vilka konsekvenser får det?
- Låt eleverna arbeta i par med att ta reda på hur socio-ekonomiska skillnader mellan människor har utvecklats i olika delar av världen under 1900-talet. Har klyftorna ökat eller minskat? Är statistiken och rapporterna entydiga? Var på jorden har det skett störst förändringar de senaste hundra åren när det gäller ekonomiskt välstånd och minskning av fattigdom? Vilka länder har störst respektive minst skillnader mellan fattiga och rika?

Tips på vidare fördjupning

Böcker för lärare och elever:

Alakoski Susanna, Svinalängorna, 2006, Bonniers.

Lodalen, Mian, Dårens dotter, 2008, Forum.

Janson Malena (red.), Introduktion till filmpedagogik, 2014, Gleesurps.

Filmer:

Svinalängorna, regi: Pernilla August, 2010.

Tillsammans, regi: Lukas Moodysson, 2000.

Kvarteret Korpen, regi: Bo Widerberg, 1963.

Min store tjocke far, regi: Kjell-Åke Andersson, 1992.

Länkar:

Intervju med Åsa Linderborg:

www.svd.se/flickan-pappan-och-arbetarstaden

Organisationen Maskrosbarns webbplats:

www.maskrosbarn.org

Intervju med regissören Kjell-Åke Andersson

www.regiongavleborg.se/lasenfilm

För support kontakta: bollnas.se/mediecentrum

Produktionsuppgifter

Mig äger ingen, Sverige, 2013.

Regi: Kjell-Åke Andersson

Manus: Pia Gradvall

Foto: Jonas Alarik

Producent: Francy Suntinger

Medverkande: Hasse- Mikael Persbrandt, Lisa- Ping Mon-Wallén/Saga Samuelsson/Ida Engvoll, Katja- Tanja Lorentzon, Farfar- Sten Ljunggren